

Miten humanistinen tutkimus vaikuttaa yhteiskunnassa?

Tieteen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden käsite on nykyään kohtuuttoman kapea. Tilanne on hermeneuttisesti epäoikeudenmukainen: etenkin humanistisen tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus jää näkymättömiin, koska käytettävä vaikuttavuuden käsite ei kata sitä. Tämä hapertaa jopa humanististen alojen itseymmärrystä. Humanistinen tutkimus vaikuttaa kuitenkin konkreettisin tavoin siihen, keitä olemme.

Tieteen yhteiskunnallista vaikuttavuutta koskevassa keskustelussa on aukko. Keskustelu ei kata kaikkia tapoja, joilla tieteellinen tutkimus vaikuttaa yhteiskunnassa. Etenkin humanistisen tutkimuksen vaikuttavuus jää katveeseen.

Toisin kuin nykykeskustelujen perusteella luulisi, humanistinen tutkimus vaikuttaa vahvasti siihen, millaisessa yhteiskunnassa elämme. Mitenkö? Kirjassani *Villi Suomen historia* käytän kyseenalaisia teorioita maamme uljaasta muinaisuudesta esimerkkeinä, joiden avulla havainnollistan eroa tieteen ja näennäistieteen välillä. Suomessa näin voi tehdä, koska valtaosa kansasta ei korvaansa lotkauta väitteille, joiden mukaan esi-isämme rakensivat Egyptin pyramidit tai polveudumme Israelin kadonneista heimoista. Humanistisen tutkimuksen kanssa kilpailemaan pyrkivä näennäistiede on Suomessa enimmäkseen harmitonta, joten uskalsin antaa hilpeille tarinoille julkisuutta. Kaikkialla ei ole samoin. Esimerkiksi Unkarissa näennäistieteellinen historiankerronta on kommunismin romahduttamisen jälkeen noussut suurten kansanjoukkojen suosioon. Meikäläisessäkin julkisuu-

dessa on kiinnitetty huomiota siihen, kuinka valtaapitävät oikeistopoliitikot rakentavat nykyään unkarilaisten omakuvaa tarinoille kansan mahtavasta menneisyydestä. Vastaava menneisyyden muokkaaminen poliittisten tarpeiden mukaan on aina kuulunut politiikan keinovalikoimaan. Se näet on tehokasta: jaetut uskomukset menneisyydestä vaikuttavat siihen, mikä on poliittisesti mahdollista. Näennäistieteellisellä historiankerronnalla voi siis olla hurjia seurauksia. Vapaan, tieteellisen historian tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus on yhtä suurta.

Hakematta mieleeni tulee toinenkin esimerkki humanistisen tutkimuksen vaikuttavuudesta. Minun on mahdollista kirjoittaa tämä teksti suomeksi, koska kielemme on moderni ja elävä. Kaksi vuosisataa sitten vastaavan tekstin kirjoittaminen ei olisi onnistunut, sillä suomi ei vielä taipunut tällaiseen käyttöön – esimerkiksi sana "tiede" seipetettiin vasta vuonna 1842 (Kilpinen 1842). Kielemme modernisointi vaati kielitieteellistä tutkimusta. Ilman tutkijoiden panosta kirjoittaisin todennäköisesti ruotsia.

Kun nykyään keskustellaan tavoista, joilla

tiede vaikuttaa yhteiskunnassa, tällaiset vaikutukset jäävät usein huomaamatta. Tässä artikkelissa tarkastelen nykytilannetta tieteenfilosofisesta näkökulmasta ja hahmotellen yleiskuvaa humanistiselle tutkimukselle tyypillisistä yhteiskunnallisen vaikuttamisen tavoista.

Hermeneuttisesti epäoikeudenmukaista

Keskustelu tieteen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta on nykyään hermeneuttisesti epäoikeudenmukaista. Toisin sanoen keskustelussa käytettävät käsitteelliset resurssit jakautuvat epätasa-arvoisesti: vaikuttavuuden käsite kattaa vain joidenkin tieteenalojen tyypillisiä vaikutustapoja.

Tieteenfilosofi Miranda Fricker (2007) on kiinnittänyt huomiota kahteen tiedollisen epäoikeudenmukaisuuden muotoon. Toinen niistä liittyy siihen, kenen sanat otetaan todesta, toinen taas käytössä oleviin käsitteisiin. Jos esimerkiksi tiettyyn ryhmään kuuluvien ihmisten väitteitä ei lähtökohtaisesti kuunnella tai ainakaan uskota, ryhmä kärsii testimoniaalisesta epäoikeudenmukaisuudesta: heidän todistajanlausuntojaan ei hyväksytä. Hermeneuttinen epäoikeudenmukaisuus taas rajoittaa puhumisen ja ymmärretyksi tulemisen mahdollisuuksia: käytössä olevat käsitteet sopivat ilmaisemaan vain tiettyjen ihmisten kannalta olennaisia asioita. Epäoikeudenmukaisuudesta kärsivän ryhmän kannalta olennaisista asioista puhumiseen ei sen sijaan välttämättä ole riittävän hyviä, jaettuja käsitteitä.

Hermeneuttisesti epäoikeudenmukaisessa tilanteessa käsitteellisissä resurssissa on aukko. Kellään, myöskään tilanteesta kärsivillä, ei ole välineitä, joilla he voisivat tehdä jonkin tietyn asian muille tai välttämättä itselleenkin ymmärrettäväksi. Kun siis väitän, että keskustelu tieteen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta on nykyään hermeneuttisesti epäoikeudenmukaista, väitän vaikuttavuuspuheen olevan pahasti puutteellista. Tämän artikkelin alussa mainitsemani kaltaiset, humanistiselle tutkimukselle luonteenomaiset vaikuttavuuden muodot jäävät tosiaan julkisessa keskustelussa paitsioon. Mutta myöskään humanistisilla aloilla toimivat tutkijat eivät välttämättä kykene tyydyttävästi

kuvaamaan tapoja, joilla heidän tutkimuksensa vaikuttaa yhteiskunnassa. Kuten sanottu, humanistisen tutkimuksen yhteiskunnalliset vaikutukset voivat olla huomattavia. Ongelmana ei siis ole vaikutusten puute, vaan se, ettei vaikuttavuuskeskustelussa osata tunnistaa ja sanoittaa olennaisia asioita.

Vaikuttavuus julkisissa ja tiedepoliittisissa keskusteluissa

Kuvasin juuri, miten tieteen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ei puhuta, vaikka pitäisi. Miten siitä siis puhutaan?

Julkinen keskustelu yliopistojen ja tieteen tehtävästä yhteiskunnassa on jo hyvän aikaa ollut Suomessa yksioikoista. Antti Hautamäki ja Pirjo Stähle (2012) ovat kiteyttäneet tilanteen toteamalla, ettei maassamme juurikaan tehdä tiedepoliittikkaa, vaan lähinnä innovaatiopolitiikkaa. Yliopistojen keskeisimmäksi tehtäväksi hahmottuu talouden tukeminen.

Taloudellisen vaikuttavuuden keskeisyys näkyy nykyisessä hallitusohjelmassa. Hallitus tahtoo vahvistaa "tutkimustulosten vaikutusta ja kaupallistamista", ja tavoitteena on nostaa "tutkimus- ja innovaatiotoiminnan laatu ja vaikuttavuus" nousuun (Ratkaisujen Suomi 2015). Tutkimuksen vaikuttavuutta ei mainita koko hallitusohjelmassa ilman, että samasta virkkeestä löytyisi joko kaupallistaminen tai innovointi – tai molemmat.

Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen lähetti syksyllä 2015 yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen johdolle avoimen kirjeen, jossa sama ajatus toistui:

Samaan aikaan meidän kannattaa ja tulee tavoitella huippututkimuksesta Suomeen uutta kasvua. Tarvitaan vahvempia elinkeinoelämäyhteyksiä ja tutkimustulosten parempaa hyödyntämistä ja kaupallistamista. Se on tärkeä osa yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen vaikuttavuutta. Julkisesti rahoitetun toiminnan tulee heijastella hyvinvointia ja menestystä koko suomalaiselle yhteiskunnalle. (Grahn-Laasonen 2015.)

Tutkimustulosten kaupallistaminen ja elinkeinoelämäyhteyksien vahvistaminen ovat siis ministerin mukaan tärkeä osa yliopistojen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Muista osista hän ei puhu. Tästä huolimatta Elinkei-

noelämän keskusliiton mukaan yliopistoja ja korkeakouluja ei riittävästi kannusteta yhteistyöhön liike-elämän kanssa. Niinpä EK on vaatinut yliopistoille yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kriteerijä, joiden määrittelyyn työ- ja elinkeinoelämä ja muut sidosryhmät osallistuisivat. Sopivia mittareita olisivat esimerkiksi patenttihakemukset ja "tutkimustulosten pohjalta syntyneet yritykset tai opiskelijoiden perustamat yritykset". (Aho & Konttinen 2016.)

---

*Kun siis väitän,
että keskustelu
tieteen yhteiskunnallisesta
vaikuttavuudesta on nykyään
hermeneuttisesti
epäoikeudenmukaista,
väitän vaikuttavuuspuheen
olevan pahasti puutteellista.*

Julkisessa keskustelussa tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus siis pitkälti samastetaan taloudelliseen vaikuttavuuteen. Humanistisen alan tutkijan näkökulmasta tilanne on melko lohduton. Palatkaamme alun esimerkkeihin. Humanistinen tutkimus on vaikuttanut siihen, että maamme valtakieli on suomi eikä ruotsi tai venäjä. Millaisia taloudellisia vaikutuksia tällä on? On vaikea keksiä, miten niitä mitattaisiin, mutta jos mittaaminen onnistuisi, tulokset voisivat olla kielientutkimuksen kannalta ikäviä. Kansantaloutemme saattaisi voida paremmin, jos puhuisimme skandinaavista kielistä.

Tutkimuksen vaikuttavuudesta puhuvat tietysti muutkin kuin poliitikot ja Elinkeinoelämän keskusliitto. Tieteen kentällä ja liepeillä toimivat asiantuntijat eivät erehdy samastamaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta taloudelliseen vaikuttavuuteen. Vaikuttavuuden lajeja on monta.

Suomen Akatemian pääjohtaja Heikki Mannila käytti vastikään (Mannila 2016) jaottelua, jota käytetään myös pian julkaisutavassa Tieteen tila 2016 -katsauksessa. Ja-

ottelussa tunnistetaan neljä tapaa, joilla tiede vaikuttaa yhteiskunnassa. Käyn ne nyt läpi kiinnittäen huomiota siihen, millaisia institutionaalisia rakenteita ja rahoitustapoja niihin liittyy ja mitä tieteenaloja ne lähimmin koskevat.

Tiede vaurauden ja hyvinvoinnin lähteenä. Sen lisäksi, että kaupallinen vaikuttavuus korostuu julkisessa keskustelussa, sitä myös tuetaan. Suurin valtion tasolla toimiva rahoittaja on Innovaatorahoituskeskus Tekes, joka tukee yritysten tuotekehitystä ja kaupallisesti vaikuttavaa tutkimusta. Se on tärkeä rahoituslähde monilla sellaisilla tieteenaloilla, joiden tuloksia yksityiset yritykset hyödyntävät.

Tiede päätöksenteon perustana. Tutkimustuloksilla on usein merkitystä päätöksenteossa. Siinä missä julkinen vaikuttavuuskeskustelu pyörii pitkälti kaupallisen vaikuttavuuden ympärillä, tieteen kentällä käytävässä keskustelussa nousee nykyään vahvasti esiin myös tämä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden laji. Relevanttien tutkimustulosten tuottaminen ja niiden saattaminen ymmärrettävässä muodossa päätöksentekijöiden tietoon ei ole yksinkertaista. Aiemmin tehtävään on keskitytty valtion tutkimuslaitoksissa. Viime vuosina päätöksentekoa tukevan tutkimuksen rahoitusta on kuitenkin uudistettu, ja nyt muukin tutkijakunta voi hakea strategisen tutkimuksen rahoitusta. Päätöksentekoa tukevaa tutkimusta tehdään monilla tieteenaloilla. Tämä yhteiskunnallisen vaikuttamisen muoto on luonteeltaan myös joillekin sellaisille aloille, joiden tulokset eivät yleensä ole kaupallistettavissa – esimerkiksi monille yhteiskuntatieteille.

Tiede professionaalisten käytäntöjen kehittäjänä. Tiede tuottaa tutkimustulosten ohella osaajia. Tämä vaikuttamisen laji on erityisen tärkeä lääketieteen ja oikeustieteen kaltaisilla aloilla, joilla toimivien ihmisten ammattitaitoa valvotaan virastoissa ja valvontalautakunnissa. Toisaalta esimerkiksi aineenopettajia koulutetaan lukuisilla aloilla, myös humanistisilla. Yliopistojen koulutus-tehtävä on kaupallisestikin tärkeä. Kuten Marja Alastalo, Risto Kunelius ja Reetta Muhonen (2014) ovat todenneet, tämä tieteen yhteiskunnallisen vaikuttamisen muoto liittyy likeisesti humboldtilaiseen perinteeseen, jossa tutkijakunta myös opettaa ja vasta- valmistuneiden tiedot ja taidot perustuvat uusimmalle tutkimukselle.

Tiede maailmankuvan ja sivistyksen rakentajana. Tiede vaikuttaa myös siihen, mitä tiedämme ja ajattelemme maailmasta ja itsestämme. Sivistystehtävä koskee kaikkia tieteenaloja. Tämä yhteiskunnallisen vaikuttamisen tapa on kuitenkin erityisen luonteenomainen humanistiselle tutkimukselle; juuri tästä vaikutustavasta on kyse silloin, kun tutkimus esimerkiksi muuttaa käsityksiämme menneestä. Maailmankuvan muuttaminen ei kuitenkaan tapaa nousta esiin silloin, kun puhutaan tieteen vaikutuksista yhteiskunnassa. Vielä harvemmin kuulee alussa mainitsemani kaltaisia, konkreettisia esimerkkejä siitä, mitä muutoksista seuraa. Sivistämistä varten ei myöskään ole olemassa mitään erillistä, Tekes-rahoituksen tai strategisen tutkimuksen rahoituksen kaltaista tukimuotoa. Tähän vaikuttamisen lajiin keskitytään lähinnä yksityisissä säätiöissä – etenkin sellaisissa, jotka perustettiin viime vuosisadan alkupuolella tukemaan kansakunnan henkistä viljelystä.

Palaan vielä satavuotiaisiin säätiöihin, mutta ensin on katsottava, miten sivistystehtävästä ja humanistisen tutkimuksen yhteiskunnallisista vaikutuksista puhutaan.

Riittämättömiä puolustuspuheita

Yllä sanottu ei vielä osoita, että keskustelu tieteen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta olisi nykyään hermeneuttisesti epäoikeudenmukaista. Voisihan olla, että keskustelussa vain sivuutettaisiin niiden tutkijoiden puheet, joiden aloilla tärkein vaikuttamisen muoto on sivistäminen. Siltä ei kuitenkaan näytä. Puhun hermeneuttisesta epäoikeudenmukaisuudesta, koska humanistit eivät tunnu itse saavan kuvattua, kuinka humanistinen tutkimus vaikuttaa yhteiskunnassa – vaikka vaikutukset voivat olla jotain niinkin perustavanlaatuisia kuin puhumamme kieli. Kyse ei nähdäkseni ole siitä, etteivätkö humanististen alojen tutkijat tietäisi, mihin heidän tutkimustaan käytetään. Tätä tietoa vain ei osata riittävän hyvin muotoilla puheeksi vaikuttavuudesta.

Yliopistolain mukaan yliopistojen tulee "edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta" (1 luku, § 2). Vaatimus ulottuu perustutkimukseen saakka. Esimerkiksi Suomen Akatemia tahtoo rahoitushakemuksen kirjoittajan

esittävän arvion tutkimuksensa odotetusta yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta. Kohduttoman kapea vaikuttavuuden käsite tekee vaatimuksesta hankalan. Jos yhteiskunnallinen vaikuttavuus samastetaan taloudelliseen vaikuttavuuteen ja lisäksi kenties päätöksenteon tukemiseen, voi olla vaikea kertoa, miten vaikkapa folkloristinen tutkimus lasten lumileikeistä vaikuttaa yhteiskunnassa. Vaatimus alkaa helposti kuulostaa väitteeltä, että tällainen tutkimus olisi väärää ja turhaa, ja että tutkijan tulisi tehdä jotain muuta.

---

*Kyse ei nähdäkseni ole siitä,
etteivätkö humanististen alojen
tutkijat tietäisi,
mihin heidän tutkimustaan
käytetään.*

*Tätä tietoa vain ei osata
riittävän hyvin muotoilla puheeksi
vaikuttavuudesta.*

Vaatimuksen voi tietysti kyseenalaistaa: tieteellä on itseisarvo, ja sen tulisi riittää. Udmurtin kieliopin tutkimisella ei tarvitse olla yhteiskunnallisia vaikutuksia. Kuulun kuitenkin siihen joukkoon, jonka mielestä tieteeltä sopii odottaa jonkinlaista vaikuttavuutta. Mutta humanistista tutkimusta puolustavat vastaukset vaikuttavuusvaatimukseen ovat mielestäni yleensä joko kummallisia tai puutteellisia.

Jotkut puolustajat ovat omaksuneet ajattelutavan, jossa yhteiskunnallinen vaikuttavuus samastetaan taloudelliseen vaikuttavuuteen. Niinpä he puolustavat humanistista tutkimusta väittämällä, että siitä on suoraa tai välillistä taloudellista hyötyä, ja että liike-elämä tarvitsee humanistista osaamista. Tällaisia väitteitä esitetään humanististen tieteiden asemaa käsittelevässä kirjallisuudessa melko usein, ja kuten kyseistä kirjallisuudenlajia tutkinut Eleonora Belfiore (2013) toteaa, väite on

liioiteltu. Ongelman huomaa selvimmin, kun humanististen tieteiden taloudellisista vaikutuksista pitäisi antaa käytännön esimerkkejä. Jonkinlaisia esimerkkejä näet kyllä saa, mutta niillä ei juurikaan ole tekemistä humanistisen tutkimuksen kanssa.

Kansanedustaja Timo Harakka (2016) kertoi taannoisessa eduskuntapuhessaan, kuinka teatterikorkeakoulussa hiotut taidot veivät hänen ystävänsä Kalifornian start-up-maailmaan töihin. Emme osaa ennustaa, millä kaikella on tulevaisuudessa taloudellista merkitystä, joten koulutusalojen kirjoa on syytä vaalia. Innovaatiot vaativat luovuutta, joten tarvitsemme tieteenalaja, joilla luovuus pääsee kukkimaan. Olen kuullut tämän argumentin sen verran monta kertaa, että olen antanut sille nimen: kutsun sitä "Steve Jobskin opiskeli kalligrafiaa" -argumentiksi. Kalligrafia tai käsikirjoittaminen eivät tietenkään ole humanistisia tieteitä, mutta argumenttia käytetään silti usein juuri humanistisen tutkimuksen puolustamiseen. Siihen törmää muuallakin kuin poliitikkojen puheissa. Esimerkiksi Jussi Nuorteva esittää sen Suomen yliopistot UNIFI:n strategia- ja vaikuttavuushankkeen loppuraportissa:

Tekniset innovaatiot eivät synny mekaanisesti rahoitusta suuntaamalla, vaan ne tarvitsevat tukeen ennakkoluulottomasti uuteen ajatteluun ja innovaatioihin suhtautuvan kansalaisyhteiskunnan. Tämän kehityksen mahdollistaminen on nähty eurooppalaisissa yliopistoissa humanististen tieteiden tärkeimmäksi tehtäväksi. (Nuorteva 2015.)

Humanististen tieteiden tärkein tehtävä yhteiskunnassa olisi siis teknisten innovaatioiden mahdollistaminen. Tämä puolustuspuhe sivuuttaa humanististen tieteiden tulokset kokonaan. Lisäksi se on juurikin puolustuspuheena huono. Luulisi, että ennakkoluulottomasti uuteen ajatteluun ja innovaatioihin suhtautuvien kansalaisten kasvattaminen onnistuisi helpomminkin kuin pitämällä yllä humanististen tieteiden kirjoa.

Onneksi kaikki keskustelu humanististen tieteiden vaikuttavuudesta ei perustu kohtuuttoman kapealle vaikuttavuuden käsitteelle. Sivistystehtävä tunnetaan. Martha Nussbaumin kirja *Not for Profit* (2010) on laajalti luettu humanistisen koulutuksen ja vapaiden taiteiden puolustuspuhe. Nussbaum kantaa huolta kaupallisesti hyödyttömien

koulutusohjelmien alasajosta, sillä ne opettavat demokratiassa välttämättömiä taitoja. Historian ja kulttuurien opiskelu kasvattaa maailmankansalaisia, filosofiaa tarvitaan kriittisen ajattelun kehittämiseen ja taiteet lietsovat kuvittelukykyämme. Ilman näitä taitoja demokraattiset yhteiskunnat voivat huonosti.

Koska Nussbaum keskittyy koulutuksen vaikutuksiin, hänen kirjastaan on kuitenkin turha etsiä konkreettisia esimerkkejä humanistisen tutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta. Tietylnainen epäkonkreettisuus vaivaa sivistystehtävää käsittelevää keskustelua yleisemminkin. Empiirinen humanistinen tutkimus saa liian vähän huomiota osakseen. Viimeisin suomalainen esimerkki tästä on Sari Kivistön ja Sami Pihlströmin tuore artikkeli, jossa he käsittelevät humanistisen tutkimuksen vaikuttavuutta:

Näiltä tutkimusaloilta on useimmiten turhaa odottaa välittömiä ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin, mutta ne tarjoavat keinoja analysoida erilaisia ongelmia, kulttuurienvälisiä muuttuvia arvomaailmoja ja identiteettejä sekä pohtivat tapoja tehdä elämästä entistä merkityksellisempää. Humanistinen perustutkimus voi ennen kaikkea pitää yllä ja edistää sellaista kriittisen ajattelun ja ymmärryksen etsintää kulttuuria, jonka puitteissa (vain) ratkaisujen etsiminen on ylipäänsä mahdollista. Humanistisen tutkimuksen ja sivistyksen tärkeimpiä elementtejä on kriittisten äänten kuuntelemisen edellytysten vahvistaminen. (Kivistö & Pihlström 2016, 5–6.)

Käsitteelliset kysymykset ja kriittisen ajattelun taidot ovat tärkeitä, mutta niin on myös lumileikkien tai udmurtin kieliopin tutkiminen. Kummallakin voi olla myös konkreettisia vaikutuksia. Kieliopin tutkiminen mahdollistaa tilanteen, joissa ihmiset ratkaisevat kielioppikysymyksensä tarttumalla tutkijoiden työn perusteella laadittuun kielioppikirjaan. Lasten lumileikkien tutkimuksesta seuraa todennäköisesti lisää lumileikkejä, kun vanhemmat lukevat tutkimuksen pohjalta kirjoitetun lehti jutun ja innostuvat ulos hankkeen leikkimään lastensa kanssa.

Kuten sanotti, humanististen alojen tutkijat tietävät kyllä, mihin heidän työnsä tuloksia käytetään. Tämä tieto ei vain tule esiin, kun puhutaan tieteen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta.

Miten humanistinen tutkimus vaikuttaa yhteiskunnassa?

Humanistinen tutkimus pärjäisi Suomessa huonosti ilman säätiöiden rahoitusta. Iso osa sitä tukevista säätiöistä on perustettu 1900-luvun alkupuolella. Kun lukee niiden sääntöjä, nykyinen keskustelu tutkimuksen vaikuttavuudesta alkaa tuntua merkilliseltä.

Suomen Kulttuurirahaston tavoitteena on "suomalaiskansallisen henkisen ja taloudellisen viljelyn vaaliminen ja kehittäminen" (SKR 1939/2012). Alfred Kordelinin Yleinen Edistys- ja Sivistysrahasto puolestaan perustuu ajatukselle, jonka mukaan "suomalaiskansalliselle kulttuurityölle on suotava tukea sen sisälliseksi voimistumiseksi ja syventämiseksi tai suomalaisuuden edustamiseksi muiden kansojen piirissä" (Kordelinin säätiö 1918/2016). Jenny ja Antti Wihurin rahaston tarkoituksena on "edistää ja tukea henkistä ja taloudellista suomalaista viljelystä sekä nykyoloissa sitäpaitsi avustaa maamme jälle rakennustyötä sen eri muodoissa" sekä "lujittaa maamme isänmaallista maanpuolustustahtoa" (Wihurin rahasto 1942/2016).

Maailmankuvaa ja sivistystä rakennetaan eri tavoin kuin taloudellista hyvää.

Käytettävät keinot eivät ole myöskään samoja kuin silloin, kun tiede toimii päätöksenteon perustana tai kehittää professionaalisia käytäntöjä.

Nämä tavoitteet on kirjoitettu aikana, jolloin humanististen tieteiden tehtävä yhteiskunnassa oli selvä: ne osallistuivat kansakunnan rakentamiseen. Suomen kielen ja maamme historian ja perinteiden tutkiminen olivat olennainen osa tätä työtä. Tutkijat tuottivat tietoa, jonka varaan suomalaisten omakuva rakentui. Tutkimus vaikutti siihen,

keitä suomalaisista tuli – siis esimerkiksi siihen, mitä kieltä nyt puhumme.

Tutkijakunta ei tietenkään enää tavoittele samoja poliittisia päämääriä kuin liki sata vuotta sitten. Mutta vaikka moni tavoite on muuttunut, on tapa, jolla tiede rakentaa maailmankuvaa ja sivistystä, pysynyt peruspiirteiltään samana. Monet humanistiset alat osallistuivat kansallisvaltioiden rakentamiseen, mutta ne ovat osallistuneet myös esimerkiksi nationalismiin kritiikkiin. Suomen itsenäisyyden alkuaikoina historian tutkijat kirjoittivat kansakunnalle historiaa. Viime vuosikymmeninä historian tutkimus on osaltaan selvittänyt, mistä kansakunnan rakentamisessa oli kyse. Kumpikin suuri hanke on vaikuttanut suomalaisten itseymmärrykseen – ja siihen, mikä on poliittisesti mahdollista. Kuten Tuomas Heikkilä ja Ilkka Niiniluoto (2016) toteavat uusimmassa *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä, ilman humanistitutkijoiden työtä Suomesta ei olisi tullut itsenäistä valtiota. Tahtoisin lisätä, että myös Euroopan yhdentymisen on vaatinut humanistitutkijoiden panoksen. Uskallan väittää, että suuri osa tämän tekstin lukijoista tietää ainakin suunnilleen, millaisia malleja Lönnrot seurasi kootessaan ja kirjoittaessaan Kalevalan. Kansakunta tarvitsi antiikin suurten esikuvien kaltaisen eepoksen. Sekin on selvä, että suomen kielen olisi voinut modernisoida monella eri tavalla. Sivistynyt kansalainen tietää, että suomalaisuus nykyisellään on tarmokkaan rakennustyön tulosta. Harva meistä olettaa kansanhengen yhdistävän suomalaisia ja erottavan muista. Ymmärrys kansallisvaltioiden luonteesta on muuttunut samaan aikaan kun niiden poliittinen merkitys on muuttunut.

Maailmankuvaa ja sivistystä rakennetaan eri tavoin kuin taloudellista hyvää. Käytettävät keinot eivät ole myöskään samoja kuin silloin, kun tiede toimii päätöksenteon perustana tai kehittää professionaalisia käytäntöjä. Maailmankuvaa muutettaessa vaikuttaminen kestää tietysti kauemmin kuin vaikkapa yritysyhteistyössä yleensä. Muitakin eroja on. Hahmottelen nyt kirjoitukseni päätteeksi muutaman piirteen, jotka yhdistävät humanistiselle tutkimukselle luonteenomaista vaikuttamisen tapaa.

Kun tiede vaikuttaa taloudellisesti, tutkijat ovat vuorovaikutuksessa elinkeinoelämän kanssa. Kun tiede toimii päätöksenteon perustana, tutkijat saattavat tuloksia virka-

miesten ja päätöksentekijöiden tietoon. Kun tiede kehittää professionaalisia käytäntöjä, se vaikuttaa opiskelijoihin ja ammattikuntien edustajiin. Mutta kun tiede vaikuttaa sivistämällä, kun se muuttaa käsityksiämme maailmasta ja itsestämme, kohderyhmänä on suuri yleisö. Tutkijat joko kertovat työstään ymmärrettävästi itse, tai tutkimuksen tulokset saatetaan muuten mahdollisimman monen ulottuville. Media ja museot auttavat.

Koska humanistinen tutkimus pyrkii vaikuttamaan suoraan suureen yleisöön, on välit valittava sen mukaisesti. Kuten Kivistö ja Pihlström (2016) toteavat, humanistit kirjoittavat edelleen sitkeästi monografioita. Yksi syy tähän on, että kirja tavoittaa laajemman yleisön kuin tieteellisessä aikakauslehdessä julkaistu artikkeli. Tieteellisellä artikkelilla keskustellaan kollegoitten kanssa. Kirjassa riittää tilaa avata asiaa muillekin, etenkin jos aihe on lähtökohtaisesti ymmärrettävä.

Humanistisessa tutkimuksessa näin usein on. Esimerkiksi Iso Suomen kielioppi (Hakulinen & al. 2004) kelpaa sekä tutkijalle että kelle tahansa kielenkäyttäjälle. Anna-Leena Siikalan Itämerensuomalaisten mytologia (2012) on yhtä aikaa sekä alansa perusteos että kirja, josta lukiolainen voi päätyä lukemaan, että Väinämöisen ja Joukahaisen kilpalaulanta on variantti myytistä, joka tunnetaan laajoilla alueilla ympäri pohjoista Euraasiaa. Ja niin lukiolainen sivistyy.

Humanistinen tutkimus vaikuttaa siihen, miten puhumme, mitä pidämme suotavana ja mitä mahdollisena. Näin vaikuttaessaan tiede vaikuttaa siihen, keitä me olemme.◆

Artikkeli perustuu Edistyksen Päivillä 7.10.2016 pidettyyn esitelmään.

KIRJALLISUUTTA

- AHO, MARITA & KONTTINEN, JARI. 2016. Osaaminen ja kasvu. Ehdotus yliopistojen rahoitusmallin tarkistamiseksi vuodesta 2017 lähtien. Elinkeinoelämän keskusliiton lausunto 18.1.2016.
- ALASTALO, MARJA, KUNELIUS, RISTO JA MUHONEN, REETTA. 2014. Evidenssiä eliitille ja kansainvälistä huipputiedettä? Tutkimuksen vaikuttavuuden mielikuvastot tiedepolitiikan resursseina. Teoksessa Muhonen ja Puuska (toim.) Tutkimuksen kansallinen tehtävä. Tampere: Vasta paino, 119–149
- BELFIORE, ELEONORA. 2013. The ‘Rhetoric of Gloom’ v. the Discourse of Impact in the Humanities: Stuck in a Deadlock? Teoksessa Belfiore ja Upchurch (toim.). Humanities in the Twenty-first Century: Beyond Utility and Markets. Basingstoke: Palgrave.
- FRICKER, MIRANDA. 2007. Epistemic Injustice: Power and The Ethics of Knowing. Oxford: Oxford University Press.
- GRAHN-LAASONEN, SANNI. 2015. Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasosen avoin kirje yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen johdolle 27.10.2015. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- HAKULINEN, AULI & AL. (2004): Iso suomen kielioppi. SKS:n toimituksia (SKST) 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HAUTAMÄKI, ANTTI JA STÄHLE, PIIRJO. 2012. Ristiriitainen tiedepolitiikkamme: Suuntana innovaatiot vai sivistys? Helsinki: Gaudeamus.
- HARAKKA, TIMO. 2016. Mikään ei ole tuhoisampaa kuin toimelias tietämättömyys. Eduskuntapuhe koulutusvälikysymyksessä 6. huhtikuuta 2016.
- HEIKKILÄ, TUOMAS JA NIINILUOTO, ILKKA. 2016. Humanistinen tutkimus on arvokasta ja hyödyllistä. Tieteessä tapahtuu, 34:6.
- KILPINEN, WOLMARI. 1842. Förslag till nya ordbildningar i Finskan. Helsingfors morgonblad 28. kesäkuuta 1842.
- KIVISTÖ, SARI JA PIHLSTRÖM, SAMI. 2016. Tutkimuksen vaikuttavuus, moninaisuus ja julkaisukäytännöt. Tieteessä tapahtuu 34:5, 3–10.
- KORDELININ SÄÄTIÖ. 1918/2016. Alfred Kordelinin säätiön säännöt. Url: kordelin.fi/saannot
- MANNILA, HEIKKI. 2016. Puheenvuoro Helsingin yliopiston kanslerin järjestämässä seminaarissa Mihin tiedettä tarvitaan? 5.10.2016.
- NUORTEVA, JUSSI. 2015. Humanistisen alan koulutuksen ja tutkimuksen rakenteellinen kehittäminen ja profilointi. Suomen yliopistot UNIFY ry: Strategia ja vaikuttavuushanke 2014–2015, loppuraportti 16.12.2015.
- NUSSBAUM, MARTHA C. 2010. Not For Profit: Why Democracy Needs the Humanities. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- RATKAISUJEN SUOMI: Neuvottelutulos strategisesta hallitusohjelmasta. Valtioneuvosto, 27.5.2015.
- SIKALA, ANNA-LEENA. 2012. Itämerensuomalaisten mytologia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SKR. 1939/2012. Suomen Kulttuurirahaston säännöt. Url: skr.fi/sites/default/files/Saation%20saannot.pdf
- WIHURIN RAHASTO. 1942/2016. Jenny ja Antti Wihurin rahasto sr:n säännöt. Url: <http://wihurinrahasto.fi/saatio/saannot/>